

BØRNE- OG
UNDERVISNINGS-
MINISTERIET

Hvordan taler man nemt om det svære?

Redskaber til dialog
i grundskolen

Læringskonsulenternes vejledning i
Demokrati & Medborgerskab

Hvordan taler man nemt om det svære?

– Redskaber til dialog i grundskolen
2019

Udgivet af Styrelsen for Undervisning og Kvalitet, Børne- og Undervisningsministeriet,
Center for Udgående Kvalitetsarbejde og Specialpædagogisk Støtte

Redaktion: Dorthe Anthony, Iben Kristine Engberg, Thulani Lindberg-Nielsen og Betina Kjær Klinggaard.

Denne udgivelse er et samarbejde mellem David Kerr (Consultant Director of Education, Young Citizens, UK)
og Ted Huddleston (Consultant, Civic and Citizenship Education, Young Citizens, UK), Citizenship Foundation,
Storbritannien, og læringskonsulenterne hos Styrelsen for Undervisning og Kvalitet.

Kontakt:
Styrelsen for Undervisning og Kvalitet
Frederiksholms Kanal 26
1220 København K
Tlf. 3392 5000

Mail: demokratiogmedborgerskab@uvm.dk

ISBN 978-87-603-3240-1

Grafisk design og tilrettelæggelse: www.henrietteforsk.dk
AD, kommunikation og tekst: Mørk Visuel Kommunikation / Henriette Mørk
Kommunikation og versionering af Øvelser: Søs Hansen

Illustrationer: Henriette Mørk
Foto: Bjarke Ørsted

Tryk: PRinfo Trekrøner A/S

BØRNE- OG
UNDERVISNINGS-
MINISTERIET

Hvordan lærer vi børn og unge at indgå i dialog med mennesker med andre værdier end deres egne og at respektere andre, som de er?

Skolen spiller en vigtig rolle, når det kommer til at give børn og unge demokratiske kompetencer. Gennem undervisning og aktiviteter i skolen hjælper vi eleverne til at forstå demokratiet, den demokratiske proces, menneskerettigheder og medborgerskab. De lærer, hvad det vil sige at leve sammen i forskellighed og mangfoldighed.

Nøglen til børn og unges demokratiske dannelse findes i, hvordan vi lærer dem at rumme andres værdier og håndtere følsomme og kontroversielle emner. Derfor skal eleverne i grundskolen have lov til at øve sig og udforske samtalen, uenigheden og tolerancen. I trygge rammer. Det ruste dem til at kunne indgå som medborgere i et demokratisk samfund, hvor dialog om svære emner er en del af hverdagen.

Hvordan taler man nemt om det svære? består af en række øvelser, der har til formål at give læreren inspiration og kompetencer til at tackle forskellige udfordringer i det daglige samspil med eleverne.

Øvelserne er målrettet grundskolelærere og andre, der interesserer sig for at skabe gode samtaler og diskussioner med børn og unge om alt det, som er svært at tale om.

Øvelserne tager afsæt i materialet *Kontroversielle emner i skolen* udgivet af Undervisningsministeriet i samarbejde med Nordisk Råd.

»Kontroversielle emner er i sig selv vigtige for samfundet. Undervisning i disse emner bør indgå i ethvert ungt menneskes sociale og politiske uddannelse og opdragelse.«

– Uddrag fra *Ni grunde til at undervise i kontroversielle emner*, som kan læses i sin fulde længde på side 53.

Indhold

Forord	1
Indledning	3
Hvad er kontroversielle emner?	5
Før du går i gang med øvelserne	6
Øvelsesoversigt	7
Udbytte af øvelserne	8
Eksempler på kontroversielle påstande	18
Øvelser	11
1. Introduktion til kontroversielle emner	13
1.1. Introduktion	13
1.2. Fra min stol	14
1.3. Figurtræ	15
1.4. Varmt eller koldt?	16
1.5. Bagagekontrol	17
2. Undervisningsmetoder	20
2.1. Hvis side er du på?	20
2.2. Perspektivskift	22
2.3. Skolen i skovbrynet	23
2.4. I andres sko	24
2.5. Dialogcafe	25
2.6. Forumteater	26
3. Refleksion og evaluering	29
3.1. Snebold	29
3.2. Timeplan	30
3.3. Feedback	30
3.4. Fantastræ	31
Støttemateriale (kopiark)	33
Du gør en forskel	49
Kontakt og mere information	50
Ni grunde til at undervise i kontroversielle emner	53

Eksempler på kontroversielle påstande – Side 18-19

Du gør en forskel Side 49

Få inspiration til at håndtere kontroversielle emner i hverdagen med dine elever

Nogle gange kan du planlægge en samtale om et svært emne i klassen. Andre gange opstår samtalen pludseligt, uden at du har set den komme. Uanset hvordan og hvornår du støder på kontroversielle emner sammen med dine elever, kan du have glæde af dette materiale.

Hvordan taler man nemt om det svære? er redskaber og praktiske øvelser, der skal inspirere lærere og elever til lettere at tage de svære samtaler i hverdagen.

Hvad vi oplever som kontroverselt er forskelligt fra person til person. Alene indholdet i en samtale kan derfor afgøre, om den udløser ubehag eller konflikt. Der kan være stor forskel på, hvad der opleves som svært at tale om – fra skole til skole, klasse til klasse og hos den enkelte lærer eller elev.

Når udfordrende samtaler opstår, giver de dig mulighed for at hjælpe eleverne til at blive klogere på sig selv og hinanden, argumentere for egne holdninger og træne tolerance.

Det er en vigtig del af demokratisk dannelse. Men det er også et indsatsområde, som hverken fremgår af læreplaner eller Fælles Mål. Derfor bør alle institutioner i grundskolen tage disse øvelser i brug. Så konflikter tages hånd om, og relationer kan opstå på tværs af værdier.

»Feminister hader mænd.«

»Den kriminelle lavalder skal ned.«
(så ka' de lære det)

»Atomvåben er nødvendige for at opretholde fred i verden.«

»Man må ikke sige nej til nogen, hvis de vil være med i en leg.«

»Jeg vil ikke sidde ved siden af en, der lugter.«

»Mælk er virkelig farligt for dig.«

Hvad er kontroversielle emner?

Kontroversielle emner kan defineres som:

»Emner, som vækker stærke følelser* og skaber spændinger i samfund.«

Det kan være lokale og globale emner, og de kan variere over tid og fra sted til sted. Sex, religion, ekstremisme og identitet er eksempler på emner, der på hver sin måde er følsomme. Emner, der sætter sindene i kog, skaber modstridende forklaringer og har baggrund i forskellige overbevisninger, værdier og interesser. Og får mennesker til at handle ud fra følelser og ikke nødvendigvis rationale.

*)

Læs mere i *Kontroversielle emner i skolen* (Undervisningsministeriet og Nordisk Råd, 2017), hvor forklaringen uddybes på side 10.

Før du går i gang med øvelserne

Øvelserne er udarbejdet til dig og dine kollegaer, og det er i samtale med hinanden, at jeres egne værdifulde erkendelser kommer frem. Derfor skal I sammen gennemgå øvelsesprogrammet, før I introducerer kontroversielle emner til jeres elever.

Det er vigtigt, at I sikrer opbakning fra ledelsen og afsætter tid til at gennemgå alle øvelserne. I skal afsætte to hele dage til det fulde program, som består af 15 øvelser. Hvis I har kortere tid til rådighed, kan øvelserne sættes sammen til et kortere program, som I breder ud over flere dage.

Inden I mødes, kan I med fordel bruge lidt tid hver især på at forberede jer på de enkelte øvelser og tilpasse øvelserne til jeres interesser, behov og elever. Så er I sikre på, at I bruger alles tid effektivt og får det bedst mulige udbytte. I øvelsesoversigten på side 7 og 8 kan I se, hvilke øvelser I også kan omsætte til undervisning.

»Kønsneutralitet på alle vejskilte!«

»Bilfri by!«

»Drenge er bedst til matematik.«

Øvelsesoversigt

Hele programmet består af en række øvelser, som styrker dine kompetencer til at håndtere kontroversielle emner og udfordringer, som kan opstå i samtaler og samvær med elever. Du kan finde støttemateriale til de enkelte øvelser på side 33 og frem.

1 Introduktion til kontroversielle emner (side 13-17)

Denne øvelsesrække præsenterer deltagerne for begrebet kontroversielle emner og de udfordringer, der kan opstå i samtaler og samvær med børn og unge.

Øvelse	Tema	Metode	Udbytte	Undervisning	Tid	Sværhedsgrad
1.1 Introduktion Side 13	Ved du, hvad et kontroversielt emne er?	Power-Point-præsentation	Deltagerne kan definere termen "kontroversielle emner", give relevante eksempler og grunde til at undervise i dem.	★	20 min.	★★
1.2 Fra min stol Side 14	Tør du sige din mening?	Parøvelse, som udforsker deltagerens personlige meninger om forskellige emner	Deltagerne er bevidste om den følelsesmæssige dimension af kontroversielle emner og dens betydning for stemning og kontrol i grupper.	★	20-25 min.	★★
1.3 Figurtræ Side 15	Bliv klog på dig selv. Hvordan har du det med kontroversielle emner?	Selvevalueringsøvelse på baggrund af tegneseriefigurer	Deltagerne er klar over deres styrker og svagheder som baggrund for udvikling.	★	10 min.	★
1.4 Varmt eller koldt? Side 16	Hvad gør emner kontroversielle? Hvorfor er nogle emner mere kontroversielle end andre?	Rangordningsøvelse med post-its	Deltagerne er klar over en række faktorer, som kan gøre et emne kontroversielt, samt over de udfordringer, disse faktorer udgør for deltageren.	★	20-25 min.	★★
1.5 Bagagekontrol Side 17	Er du bevidst om din kulturelle bagage?	Diskussion i små grupper og periode med stille refleksion	Deltagerne er klar over, hvordan deres egne overbevisninger og værdier kan påvirke deres arbejde med kontroversielle emner.		20-30 min.	★★★

2 Undervisningsmetoder (side 20-26)

Denne øvelsesrække præsenterer og undersøger nogle af de undervisningsmetoder og læringsstrategier, som med fordel kan anvendes i arbejdet med kontroversielle emner.

Øvelse	Tema	Metode	Udbytte	Undervisning	Tid	Sværhedsgrad
2.1 Hvis side er du på? Side 20-21	Hvordan reagerer du, når du møder modstridende meninger og argumenter: Skal du give din mening tilkende?	Diskussion i små grupper	Deltagerne kender en række undervisningsstrategier og deres fordele og ulemper og ved, hvornår de bedst anvendes.	★	30-40 min.	★★★
2.2 Perspektivskift Side 22	Bliv bevidst om dit sprog. Vidste du, at du kan skabe frugtbare diskussioner ved at ændre dit sprog?	Parøvelse - omsætte personlige udtalelser til samfundsudtalelser	Deltagerne har kendskab til afpersonaliserings-teknikker.	★	30-50 min.	★★★
2.3 Skolen i skovbrynet Side 23	Er opdigtede historier og rollespil en god måde at introducere ekstra følsomme og kontroversielle emner på?	Finde på og lave rollespil om borgermøde	Deltagerne har kendskab til distanceringsteknikker.	★	40-50 min.	★★★
2.4 I andres sko Side 24	Kan du se et kontroversielt emne fra flere sider?	Kortøvelse for hele gruppen om reaktioner på kontroversielle emner	Deltagerne har kendskab til teknikker til at hjælpe børn og unge til at forstå andre meninger end deres egen.	★	30-40 min.	★★★
2.5 Dialogcafé Side 25	Kan vi indsamle viden om et kontroversielt emne i fællesskab?	Formulering af og svar på spørgsmål i små grupper	Deltagerne har kendskab til teknikker til kollektiv problemløsning.	★	30-40 min.	★★★
2.6 Forumteater Side 26	Er du forberedt på ufølsomme bemærkninger?	Rollespil med lærerreaktioner på ufølsomme bemærkninger	Deltagerne kan håndtere ufølsomme bemærkninger på en positiv måde.	★	25-30 min.	★★★★

3 Refleksion og evaluering (side 29-31)

Denne øvelsesrække kommer med forslag til, hvordan man kan reflektere over og evaluere øvelserne og egen praksis.

Øvelse	Tema	Metode	Udbytte	Under-visning	Tid	Svær-heds-grad
3.1 Snebold Side 29	Hvad er dit formål med at arbejde med kontroversielle emner?	Diskussion i små grupper	Deltagerne kan identificere læringsmål for undervisningen i kontroversielle emner.	★	25 min.	★★
3.2 Timeplan Side 30	Hvordan ser din plan ud?	Individuelt arbejde og/eller arbejde i små grupper	Deltagerne har en skitse til en times undervisning i et kontroversielt emne.		20 min.	★★
3.3 Feedback Side 30	Hvad var godt, og hvad var skidt?	Skrive et brev til instruktøren	Deltagerne finder ud af, hvordan øvelserne kan forbedres.	★	5 min.	★
3.4 Fantasis træ Side 31	Hvad tager du med dig? Og hvad kræver tid?	Personlig refleksion og brug af post-its	Deltagerne er klar over deres nuværende faglige kompetencer og ved, hvor de kan blive bedre.	★	10 min.	★

Udbytte af øvelserne

Når du har gennemgået alle øvelserne, vil du kunne arbejde med kontroversielle emner sammen med dine elever.

Du vil have viden og redskaber til at:

- forklare, hvad kontroversielle emner er, og hvilke udfordringer der er forbundet med dem
- etablere "et trygt rum", hvor unge åbent kan diskutere og debattere kontroversielle emner med støtte og hjælp fra lærerne og være bevidste om egne grænser, overbevisninger og værdier
- reflektere over fordele og ulemper ved at afsløre egne overbevisninger og værdier
- anse mangfoldighed i gruppesammensætninger som en vigtig forudsætning for gode debatter
- anvende forskellige undervisningsstrategier
- etablere en tillidsfuld stemning i en større gruppe
- præsentere rammer og strategier
- undlade at påtage sig rollen som alvidende
- lære unge at identificere partiskhed
- planlægge og lede diskussioner
- anvende specielle undervisningsstrategier
- involvere kollegaer og de unge.

»Det er ondt at flyve på grund af klimaet.«

»Det er fair nok, hvis en mand får mere i løn end sin kvindelige kollega.«

»Offentlig transport skal være gratis for alle. Bilerne ud af byen.«

Øvelser

»Afskaf fri
abort.«

»Forbyd porno.«

»Hvis dine forældre
er fra Iran, er du ikke
dansker.«

»Jeg bestemmer
selv over min
krop.«

»Klimalov nu.«

»Ingen homoseksuelle
i militæret.«

»Jeg kan ikke lide
at tale om død«

Øvelse 1.1 – Introduktion

Ved du, hvad et kontroversielt emne er?

🕒 20 min. 👥 Kollektiv øvelse 📄 Støttmateriale side 53: Ni grunde til at undervise i kontroversielle emner

Formål

At introducere begrebet kontroversielle emner og forstå, hvad et kontroversielt emne er.

Udbytte

Deltagerne bliver i stand til

- at identificere, hvilke emner der er kontroversielle emner
- at give konkrete eksempler på kontroversielle og følsomme emner
- at forstå, hvorfor det er vigtigt at arbejde med kontroversielle emner.

Du skal bruge

- En PowerPoint-præsentation
- En bærbar computer og en projektor

Forberedelse

Forbered en kort PowerPoint-præsentation, som forklarer, hvad kontroversielle emner er, og hvorfor det er vigtigt at tale om kontroversielle emner i hverdagen. Du kan lade dig inspirere af *Ni grunde til at arbejde med kontroversielle emner* på side 53.

Præsentationen skal indeholde en definition af begrebet "kontroversielle emner", aktuelle eksempler på kontroversielle emner samt en liste med argumenter for, hvorfor det er vigtigt at arbejde med kontroversielle emner.

Sådan gør du

1. Præsenter definitionen af kontroversielle emner.
2. Uddyb definitionen med aktuelle eksempler.
3. Nævn forskellige argumenter for, hvorfor det er vigtigt at arbejde med kontroversielle emner i hverdagen.

4. Lav en kort opsummering, hvor deltagerne nævner begrundelser, som de synes er vigtige og mindre vigtige i forhold til at arbejde med kontroversielle emner.

»Diamantøvelsen«

Inspiration til diskussion om kontroversielle emner

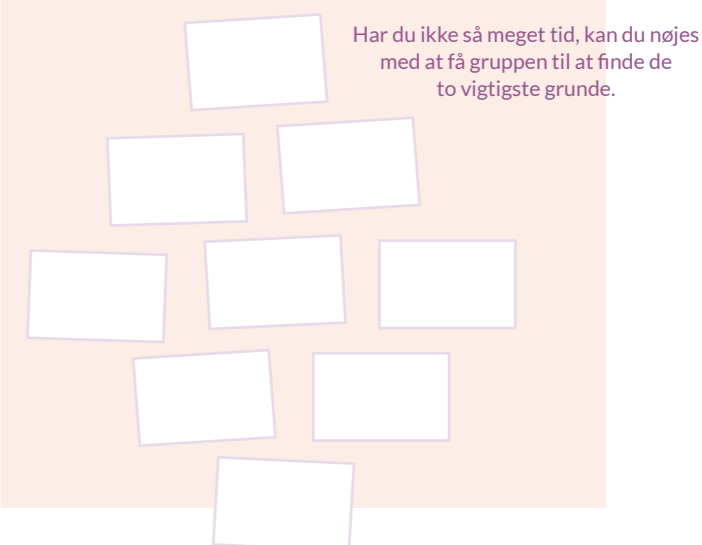
Diamantøvelsen er med til at sikre, at der kommer dynamik i en diskussion af forskellige grunde til at arbejde med kontroversielle emner.

Du skal bruge

- Ni grunde til at arbejde med kontroversielle emner (se side 53 for inspiration)

Sådan gør du

1. Skriv ni kort med ni forskellige grunde til at arbejde med kontroversielle emner.
2. Inddel deltagerne i små grupper.
3. Lad grupperne diskutere argumenterne på kortene.
4. Bed grupperne lægge kortene i en diamant med de grunde, de er mest enige i, øverst. Og mindst enige i, nederst.

Øvelse 1.2 – Fra min stol

Tør du sige din mening?

🕒 20-25 min. 👥 Kollektivt + i grupper á fire 📖 Støttemateriale side 35: *Eksempler på kontroversielle påstande*

Formål

At udforske de følelser, som kontroversielle emner vækker, og undersøge, hvordan følelser kan påvirke stemningen i en gruppe.

Udbytte

Deltagerne bliver i stand til

- at forstå, at kontroversielle emner kan vække forskellige følelser
- at identificere forskellige typer følelser, som kan opstå, når kontroversielle emner drøftes
- at afkode følelsers betydning for stemningen og kontrollen i en gruppe.

Du skal bruge

- En liste med kontroversielle påstande (se vores eksempler på side 35)
- Mulighed for at afspille musik, fx fra en bærbar computer
- En stol til hver deltager

Forberedelse

Forbered fem-seks kontroversielle påstande. Det må gerne være eksempler, som er aktuelle, vækker stærke følelser og fremkalder forskellige meninger.

Sådan gør du

1. Stil stolene tilfældige steder i lokalet. De skal stå i par, to stole over for hinanden.
2. Fortæl deltagerne, at du nu spiller lidt musik for dem. Når musikken starter, skal de bevæge sig rundt i lokalet. Når musikken stopper, skal de sætte sig på den nærmeste stol, så de sidder sammen to og to. Læs en påstand op. Den person i hvert par, som satte sig ned sidst, har nu 30 sekunder til at fortælle sin makker sin personlige holdning til den påstand, der blev læst op. Makkeren skal kun lytte. Herefter er det den anden makkers tur til at fortælle sin holdning til emnet i 30 sekunder, mens første makker kun må lytte.
3. Gentag processen. Spil musik igen, og læs en ny påstand op.
4. Gør dette så mange gange, som du har påstande eller tid til.
5. Stil nu stolene i en cirkel til diskussion.

Diskussion og eftertanke

Bed deltagerne om at forholde sig til de følelser, som de kom i kontakt med under øvelsen. Spørg deltagerne, hvad de kan lære af oplevelsen, når de skal diskutere kontroversielle emner i hverdagen.

Inspirationsspørgsmål

Tror du, at deltagerne vil give udtryk for deres mening i en større gruppe?
Hvilken stemning kan bedst støtte en diskussion om kontroversielle emner?
Hvordan skaber man en sådan stemning?
Er der behov for regler, når man diskuterer?

Øvelse 1.3 – Figurtræ

Bliv klog på dig selv. Hvordan har du det selv med kontroversielle emner?

🕒 10 min. 👥 Individuelt + to og to 📖 Støttemateriale side 36: *Figurtræ*

Formål

At blive bevidst om egne følelser.

Udbytte

Deltagerne bliver i stand til at anerkende egne styrker og svagheder i mødet med kontroversielle emner.

Du skal bruge

- Kopier af figurtræet (se støttematerialet)

Forberedelse

Kopier et figurtræ til hver deltager.

Sådan gør du

1. Uddel kopier af figurtræet.
2. Bed hver deltager om at se på tegningen i nogle minutter og markere den figur, der bedst illustrerer, hvordan de har det lige nu.
3. Inviter deltagerne til i et par minutter at fortælle sidemanden om deres valg.

Øvelse 1.4 – Varmt eller koldt?

Hvad gør emner kontroversielle? Hvorfor er nogle emner mere kontroversielle end andre?

🕒 20-25 min. 👥 Kollektiv øvelse 📄 Støttmateriale side 37: Faktorer, der kan gøre emner kontroversielle

Formål

At udforske de forskellige faktorer, som gør emner, påstande og spørgsmål kontroversielle.

Udbytte

Deltagerne bliver i stand til

- at forholde sig til forskellige faktorer, der gør emner følsomme og kontroversielle
- at anerkende de udfordringer, som forskellige typer af følsomme emner bringer frem.

Du skal bruge

- Post-its
- Tre store sedler – ”Rød”, ”Gul” og ”Grøn”
- En tom væg
- Kopier af ”Faktorer, der kan gøre emner kontroversielle” til uddeling

Forberedelse

Tag en kopi til hver deltager af ”Faktorer, der kan gøre emner kontroversielle”. Kopierne skal bruges til diskussionen til sidst.

Find en tom væg, og hæng tre sedler op. En seddel med teksten ”Rød” i den ene ende, en seddel med ”Gul” i midten og en seddel med ”Grøn” i den anden ende.

Sådan gør du

1. Giv deltagerne hver fem til seks post-its.
2. Bed hver deltager om i stilhed at skrive eksempler på kontroversielle påstande og spørgsmål på post-its. De skal skrive ét emne på én post-it. Fortæl, at spørgsmål og påstande kan være lige så kontroversielle, som de ønsker.
3. Giv derefter deltagerne 2 minutter til at reflektere over, hvordan de vil have det med at blive konfronteret med de emner, de har valgt.
4. Bed nu deltagerne placere deres post-it på væggen på den plads, som viser, hvor trygge eller utrygge de er ved at møde det pågældende emne i hverdagen.
5. Fortæl deltagerne, at skalaen er:
  - Grøn = ”Det er jeg helt trygt ved”
  - Gul = ”Det er jeg hverken tryk eller utryk ved”
  - Rød = ”Det er jeg utryk ved”.
6. Giv derefter deltagerne 5 minutter til at se på væggen med emner og på, hvad de andre deltagere har valgt, og hvordan de har det med deres emner.
7. Stil nu stolene i en rundkreds til diskussion.

Diskussion og eftertanke

Del nu kopierne med ”Faktorer, der kan gøre emner kontroversielle” ud.

Vælg et af de kontroversielle emner fra øvelsen. Gennemgå de forskellige faktorer, og spørg ind til, hvilke faktorer der gør det pågældende emne kontroversielt og hvorfor.

Øvelse 1.5 – Bagagekontrol

Er du bevidst om din kulturelle bagage?

🕒 20-30 min. 👥 Kollektiv øvelse
📄 Støttmateriale side 38: Eksempler på diskussionskort

Formål

At undersøge, hvordan værdier og opfattelser påvirker mødet med kontroversielle emner, og hvad det betyder i hverdagen.

Udbytte

Deltagerne bliver i stand til at forstå, hvordan deres personlige værdier og opfattelser påvirker deres faglige tilgang og daglige håndtering af kontroversielle emner.

Du skal bruge

- Et sæt diskussionskort til hver gruppe
- Blanke kort
- Små poser
- Flipoverpapir og tuscher

Forberedelse

Lav diskussionskort. Vælg navne og karaktertyper, som er velkendte for deltagerne. Kortene skal bruges i små grupper, som får et sæt hver. Læg hvert sæt i en lille pose. Du skal også bruge nogle blanke kort, ét til hver deltager, til afslutningen af aktiviteten.

Sådan gør du

1. Inddel deltagerne i små grupper á tre-fire personer.
2. Giv hver gruppe en pose med et sæt diskussionskort. Forklar, at hvert kort indeholder oplysninger om en person (*ikke en, de kender*).
3. Bed hver gruppe trække en tilfældig person (et kort) fra posen.
4. Bed dem læse op fra kortet og diskutere i gruppen i 5-7 minutter, hvordan de tror, at personen på kortet forholder sig til kontroversielle emner, og hvordan han/hun håndterer dem i hverdagen, når de opstår.

5. Gentag processen to-tre gange med andre kort.
6. Stil alle stolene i en rundkreds.
7. Inviter et par af deltagerne til at fortælle, hvad de kom frem til i deres gruppe. Tag ét kort ad gangen pr. person og bemærk modsætninger og forskellige fortolkninger undervejs.
8. Præsenter og forklar begrebet ”kulturel bagage”, og fortæl, hvorfor det er vigtigt i forhold til kontroversielle emner.

Diskussion og eftertanke

Afsæt god tid til eftertanke og diskussion af den personlige bagage, som vi har med os, og hvad det betyder, når vi møder kontroversielle emner i hverdagen.

Inspirationsspørgsmål

Lad deltagerne diskutere, hvordan værdier og opfattelser påvirker den måde, vi håndterer kontroversielle emner på. Hvor kommer opfattelserne og værdierne fra? Hvor let er det at identificere egne fordomme og meninger?

Afslut diskussionen ved at bede deltagerne tænke over deres personlige værdier og opfattelser. Hvordan tror de, vores baggrund er med til at påvirke den måde, vi håndterer kontroversielle emner på?

Giv hver deltager et tomt kort. I stilhed har de 3-4 minutter til at skrive en sætning om dem selv. Gerne med inspiration fra diskussionskortene. Bed deltagerne omhyggeligt begrunde, hvad de er kommet frem til. Fortæl dem, at de ikke behøver at dele det, de skriver, med andre. De deltagere, der har lyst, kan dele deres sætninger og tanker med hinanden.

Eksempler på kontroversielle påstande

Kopivendig version af denne liste er på side 35 (støttemateriale til øvelse 1.2)

»Der lægges alt for stor vægt på børns rettigheder og ikke nok på børns ansvar.«

»Hvis man er fattig i dag, er det selvforskyldt.«

»Det burde være tilladt for homoseksuelle par at adoptere.«

»Forældre må gerne slå deres børn, hvis barnet har opført sig virkelig slemt.«

»Atomvåben er nødvendige for at opretholde fred i verden.«

»Unge burde være stemmeberettigede, når de fylder 16.«

»De burde indføre dødsstraf for dem, der dømmes for voldelig ekstremisme.«

»Dyr burde have de samme rettigheder som mennesker.«

»Aktiv dødshjælp er en human måde at dø på og burde ikke retsforfølges.«

»De rige burde betale mindre i skat, fordi de skaber arbejdspladser.«

»Der burde ikke være nogen begrænsninger for menneskers fri bevægelighed mellem lande.«

»Ligestilling mellem kønnene handler mest om kvinder og fører til diskrimination af mænd.«

»Cannabis burde legaliseres.«

»Den seksuelle identitet skabes af samfundet – man er ikke født med en bestemt seksuel identitet.«

»Politikerne hytter bare deres eget skind.«

»Rygere og overvægtige burde betale for sundhedspleje.«

»Lovgivningen om menneskerettigheder og ligestilling er gået for langt og skaber et risikouvilligt samfund.«

Øvelse 2.1 – Hvis side er du på?

Hvordan reagerer du, når du møder modstridende meninger og argumenter?

– Skal du give din mening til kende?

🕒 30-40 min. 👥 Grupperarbejde 📄 Støttemateriale – bemærk, at der er flere ark til denne øvelse:
Side 39: Holdningskort. Side 40-42: De seks undervisningsstrategier

Formål

At deltagerne udforsker fordele og ulemper ved forskellige undervisningsstrategier, som kan bruges til at håndtere forskellige meninger i grupper.

Udbytte

Deltagerne bliver i stand til

- at forstå forskellige pædagogiske strategier samt deres fordele og ulemper
- at indtage forskellige holdninger til kontroversielle emner
- at forstå de situationer, hvor de forskellige strategier hver især benyttes bedst.

Du skal bruge

- Flipoverpapir og tuscher
- Diskussionskort med holdninger
- Kopi af *De seks undervisningsstrategier*
- Papirclips
- Tape
- Seks grupper

Forberedelse

Lav forskellige holdningskort til gruppearbejdet. Du kan med fordel bruge de seks skabeloner fra støttematerialet. Du skal lave seks kort – et til hver gruppe. Fra støttematerialet skal du også kopiere *De seks undervisningsstrategier* om lærerroller i gruppediskussioner. Et sæt til hver deltager.

Sådan gør du

1. Mind deltagerne om, at modstridende meninger er helt almindeligt for samtaler om kontroversielle emner.
2. Inddel deltagerne i seks grupper, og placér hver gruppe omkring et bord.
3. Giv hver gruppe et stykke flipoverpapir, en tusch, en papirclips og et af holdningskortene.
4. Bed hver gruppe overveje den holdning, der står på kortet, og diskutere fordele og ulemper ved, at personen forholder sig sådan til det pågældende kontroversielle emne.
5. Bed hver gruppe skrive sine konklusioner på papiret. Der tegnes en streg ned gennem midten af papiret, så papiret deles i en side til fordele og en til ulemper.
6. Efter 3-4 minutter beder du grupperne om at sætte deres holdningskort fast øverst på papiret med papirclipsen. Forlad papir og kort på bordet, og flyt til det næste bord.
7. Ved det næste bord læser gruppen kommentarerne fra den tidligere gruppe. De krydser de ting af, som de er enige i, og tilføjer deres egne kommentarer, når de er uenige eller mener, at der mangler noget.
8. Efter 2-3 minutter beder du igen grupperne om at flytte til det næste bord og gentage processen.
9. Gentag processen igen, indtil alle har siddet ved alle borde.
10. Hæng så flipoverpapirerne op på væggen, og lad deltagerne gå rundt og læse dem.
11. Stil stolene i en rundkreds. Uddel kopierne med undervisningsstrategierne, og bed deltagerne om at læse dem i stilhed. De vil opdage, at den øvelse, de har været igennem, handler om forskellige tilgange til, hvordan man kan håndtere kontroversielle emner.

Diskussion og eftertanke

Foreslå to-tre kontroversielle emner, og lad kort deltagerne diskutere, hvilke strategier der er mest hensigtsmæssige til håndtering af disse emner.

Afslut diskussionen ved at bede deltagerne lave nogle tommelfingerregler for, hvornår de forskellige strategier er henholdsvis egnede og ikke-egnede.

Inspirationsspørgsmål

En af udfordringerne ved at håndtere kontroversielle emner er at beslutte sig for, hvordan du selv vil forholde dig. Skal du vælge side? Og i så fald, hvilken side? Hvordan sikrer du, at emnerne behandles objektivt, og at diskussionen bliver informativ og lærerig?

Øvelse 2.2 – Perspektivskift

Bliv bevidst om dit sprog. Vidste du, at du kan skabe frugtbare diskussioner ved at ændre dit sprog? ★★★

🕒 30-50 min. 👥 Kollektivt + to-og-to

Formål

At udforske, hvordan man tager hensyn til unges personlige følelser ved ikke at gøre samtaler og diskussioner personlige.

Udbytte

Deltagerne bliver i stand til

- at forstå de problemer, der kan opstå, når unge er personligt berørte af et emne
- at se, hvordan nogle situationer kan undgås ved at ændre det sprog, som anvendes til at diskutere et emne
- at formulere påstande om kontroversielle emner, som tager hensyn til andres sårbare situation.

Du skal bruge

- Papirlapper med eksempler på "personlige" emner
- Eksempler på "personlige" emner omformuleret til "samfundsmæssige" påstande

Forberedelse

Lav en liste med kontroversielle emner. Ud fra emnerne formulerer du spørgsmål, som retter sig direkte mod deltagerne selv, deres familie eller gruppe. Det kan fx være "Mener du, at det er en synd at være homoseksuel?" Vælg gerne eksempler, hvor du - med din kendskab til deltagerens baggrund - ved, at de med stor sandsynlighed vil blive udstillet eller have følelser i klemme.

Skriv spørgsmålene på papirlapper. Lav så mange spørgsmål, at hvert par á to deltagere kan få et spørgsmål. Skriv desuden to-tre eksempler på, hvordan personlige spørgsmål formuleres til mere generelle, samfundsmæssige spørgsmål.

Fx fra "Hvad mener du om migranter?" (personligt) til "Hvilke holdninger kan der være til migranter?" (samfundsmæssigt).

Sådan gør du

1. Introducér øvelsen ved kort at komme med eksempler på oplevelser fra hverdagen, hvor en elev er blevet personligt berørt af en situation eller et emne. Spørg til deltagerens erfaringer og evt. udfordringer i den forbindelse, eller bed dem tænke over situationer, hvor dette kan være et problem.
2. Understreg, hvor vigtigt det er at forsøge at beskytte den berørte person i en sådan situation.
3. Inddel deltagerne i par, og giv hvert par et spørgsmål, de skal afpersonalisere, så det bliver mindre personligt og mere generelt og samfundsmæssigt. Benyt de eksempler, du har forberedt.
4. Hvert par præsenterer sit forslag for de andre deltagere og diskuterer mulige risici ved ikke at afpersonalisere det spørgsmål, parret har fået.

Diskussion og eftertanke

Lad deltagerne kort diskutere fordelene ved at afpersonalisere sproget.

Inspirationsspørgsmål

Er det svært at skifte perspektiv?

Er det altid nødvendigt?

Øvelse 2.3 – Skolen i skovbrynet

Er opdigtede historier og rollespil en god måde at introducere ekstra følsomme og kontroversielle emner på? ★★★

🕒 40-50 min. 👥 Kollektiv øvelse 📖 Støttmateriale side 43-44: Historien "Skolen i skovbrynet"

Formål

At udforske, hvordan man kan bruge distancering til at introducere kontroversielle emner på en mere åben måde.

Udbytte

Deltagerne bliver i stand til

- at forstå formålet med distancering
- at anvende distanceringsteknikker i større grupper.

Du skal bruge

- Kopier af historien "Skolen i skovbrynet"

Forberedelse

Lav en kopi til hver deltager af historien "Skolen i skovbrynet". Forbered din egen rolle i rollespillet: Hvordan vil du opmuntre deltagerne til at involvere sig, hvilke argumenter vil du bruge i rollen, hvilke spørgsmål kan du stille osv.

Sådan gør du

1. Stil stolene op i "tilskuerrækker". Der skal være en midtergang, som deler rummet.
2. Beskriv distanceringsteknikken, og forklar, hvorfor den er god til kontroversielle emner. Fortæl deltagerne, at de nu skal se, hvordan den fungerer i praksis.
3. Læs historien højt.
4. Bed nu deltagerne komme med deres bud på, hvorfor skolen i skovbrynet blev brændt ned, hvem der kan have gjort det, og hvad der kan være deres motiver.
5. Spørg deltagerne, om de mener, at læreren bør forsøge at genopbygge skolen.
6. Forklar, at læreren nok får brug for støtte fra begge lokalsamfund, hvis det skal lykkes at genopbygge skolen og få den til at fungere.

Bed deltagerne om at udføre et rollespil om, hvad de tror, der vil ske, hvis læreren forsøger at genopbygge skolen.

7. Sæt scenen, og bed deltagerne om at forestille sig, at læreren har inviteret dem til et borgermøde for at forsøge at skaffe borgernes støtte til at genopbygge skolen. Deltagerne skal være lokalsamfundene: Skovfolket i den ene side af lokalet og slettefolket i den anden.
8. Instruktøren spiller rollen som lærer og står overfor forsamlingen.
9. Deltagerne går ind i deres roller. Afsæt 15 minutter til spillet. Giv mere tid, hvis det går godt.
10. Instruktøren byder som lærer alle velkommen til mødet.
11. Læreren beskriver baggrunden for mødet, forklarer, hvorfor de tilstedeværende er blevet inviteret og spørger, om de er villige til at yde den støtte, der er brug for, til at genopbygge skolen og gøre den til en succes.
12. Deltagerne svarer i rollen som medlemmer af lokalsamfundene på denne anmodning med spørgsmål, kommentarer osv., og rollespillet fortætter derfra.
13. Til sidst takker instruktøren, altså læreren, publikum for at have deltaget og afslutter mødet.
14. Deltagerne træder ud af deres roller for nu at diskutere, hvad de lige har oplevet.

Diskussion og eftertanke

Lad deltagerne diskutere, hvad de har lært af øvelsen.

Inspirationsspørgsmål

Mener du, at øvelsen kan bruges? Hvis ja, hvilke emner kan den bruges til at introducere? Hvordan kan man komme fra en opdigtet historie til et emne fra hverdagen? Hvad er fordele og ulemper ved denne type øvelser?

Øvelse 2.4 – I andres sko

Kan du se et kontroversielt emne fra flere sider?

🕒 30-40 min. 👥 Kollektiv øvelse 📄 Støttmateriale side 45: Skabelon til fodaftryk 🗨️ TIP: Denne øvelse fungerer bedst, hvis der allerede er gjort et forarbejde i forhold til det emne, der skal drøftes. Så er deltagerne "varmet op".

Formål

At udforske måder, hvorpå man kan hjælpe unge til at se emner fra flere forskellige sider.

Udbytte

Deltagerne bliver i stand til

- at forstå kontroversielle emners mange nuancer
- at forstå, hvorfor unge kan have svært ved at se og forholde sig til andres synspunkter
- at anvende teknikker, der kan hjælpe unge med at se følsomme emner fra forskellige sider.

Du skal bruge

- Et fodaftryk til hver deltager samt et par ekstra
- Et kontroversielt emne

Forberedelse

Klip blanke kort i facon som et fodaftryk (1:1), eller kopiér side 45 i støttmateriale. Der skal være et eksemplar til hver deltager plus et par stykker ekstra.

Vælg et kontroversielt emne, som du skriver om til et spørgsmål, fx "Synes du, at det skal være lovligt at købe hash?"

Vælg et spørgsmål, som splitter deltagerne. På de ekstra fodaftryk skriver du forskellige svar på spørgsmålet, som, du tror, deltagerne ikke selv vil give udtryk for. Ikke mere end to-tre sætninger.

Sådan gør du

1. Stil stolene i en stor rundkreds, brug hele lokalet, og læg et "fodaftryk" på hver stol.
2. Stil det spørgsmål, du har forberedt. Bed deltagerne skrive deres svar på "fodaftrykket" uden at tale sammen – kun to-tre sætninger.
3. Saml alle kortene ind, bland dem, og læg dem med bagsiden op ad på gulvet midt i lokalet – tilføj de ekstra kort, du lavede tidligere.
4. Deltagerne vælger nu hver et tilfældigt kort og læser det for sig selv i stilhed.
5. Bed en deltager om at rejse sig, finde en plads i lokalet og læse svaret på kortet op.
6. De andre deltagere kigger på svaret på deres kort. Hvis det er udtryk for den samme mening, går de hen og stiller sig ved siden af personen.
7. Bed endnu en deltager om at rejse sig, læse sit kort op og finde en plads på gulvet – alt efter, hvor meget meningen i dette svar ligner meningen i det første svar. Jo mere meningerne ligner hinanden, jo tættere skal deltagerne stå ved siden af hinanden. Jo mere forskellige meningerne er, jo længere væk.
8. Gentag denne proces, indtil alle står op.
9. Deltagerne ser nu rundt på fordelingen af meninger i lokalet. Derefter sætter de sig igen, klar til diskussion.

Diskussion og eftertanke

Lad kort deltagerne diskutere, hvad de har lært af øvelsen.

Inspirationsspørgsmål

Hvad lærte du om emnet?
Fik det dig til at ændre mening?
Kan øvelsen med fordel gentages med unge?
Hvad er fordele og ulemper?
Har deltagerne andre øvelser som denne, de vil fortælle om?

Øvelse 2.5 – Dialogcafé

Kan vi indsamle viden om et kontroversielt emne i fællesskab? ★★★

🕒 30-40 min. 👥 Kollektiv øvelse

Formål

At udforske, hvordan man ved fælles hjælp kan gøre det muligt at introducere kontroversielle emner på en inddragende måde.

Udbytte

Deltagerne bliver i stand til

- at forstå konceptet kollektiv problemløsning og fordele ved metoden
- at anvende teknikker til kollektiv problemløsning i større grupper.

Du skal bruge

- Billeder, der illustrerer et kontroversielt emne
- Flipoverpapir

Forberedelse

Vælg et aktuelt kontroversielt emne, og find nogle billeder, der illustrerer det. Fx billeder fra aviser, internettet, tegneserier osv.

Øvelsen udføres i små grupper, så du skal bruge ligeså mange billeder, som du har grupper. Lim hvert billede fast midt på et stykke flipoverpapir.

Sådan gør du

1. Stil borde og stole i mindre grupper. Læg et stykke flipoverpapir med billede på hvert bord.
2. Inddel deltagerne i små grupper, og fortæl kort om det emne, du har valgt, at de skal arbejde med.
3. Grupperne drøfter billedet, de har fået. På flipoverpapiret skriver de spørgsmål, som emnet giver anledning til.

4. Efter 2-3 minutter flytter grupperne hen til et nyt bord, hvor de diskuterer de spørgsmål, som den tidligere gruppe har stillet. De besvarer de spørgsmål, de kan, og skriver svarene på flipoverpapiret. De tilføjer nye spørgsmål, hvis de har nogen.
4. Grupperne flytter rundt igen, og processen gentages. Processen fortsætter, indtil alle har siddet ved alle borde.
5. Afslut øvelsen ved at lade deltagerne gå rundt fra bord til bord og læse spørgsmål og svar.
6. Spørg, hvad de synes, denne aktivitet har lært dem om emnet. Føler de, at de har fået udvidet deres forståelse for emnet? Hvor vil de gerne gå videre?

Diskussion og eftertanke

Lad kort deltagerne diskutere brugen af kollektiv problemløsning som en måde at blive klogere på et kontroversielt emne på.

Hvad er fordele og ulemper ved dialogcafé? Kan metoden benyttes i større grupper? Hvordan kan den bruges? Har deltagerne andre aktiviteter, de gerne vil fortælle om?

Inspirationsspørgsmål

Du kan med fordel foreslå deltagerne at formulere HV-spørgsmål, så de starter med: Hvad? Hvornår? Hvor? Hvem? Hvordan? Hvorfor?

Øvelse 2.6 – Forumteater

Er du forberedt på ufølsomme kommentarer?

🕒 25-30 min. 👥 Kollektiv øvelse 📄 Støttmateriale side 46: Eksempler på kontroversielle kommentarer og spørgsmål

Formål

At blive bedre til at håndtere ufølsomme kommentarer.

Udbytte

Deltagerne bliver i stand til

- at håndtere ufølsomme kommentarer
- at introducere rammer og regler for at skabe et positivt klima i en gruppe
- at anerkende værdien af overordnede regler i forhold til at skabe støttende fælles værdier.

Du skal bruge

- Kopier til uddeling med eksempler på ufølsomme kommentarer

Forberedelse

Find to-tre eksempler på ufølsomme kommentarer, som og unge kan finde på at sige til hinanden eller til voksne. Hent inspiration i støttematerialet side 46.

Sådan gør du

1. Introducér problemet med ufølsomme kommentarer med hjælp fra de eksempler, du har forberedt.
2. Spørg, om der er deltagere, der har personlige erfaringer og eksempler, de ønsker at fortælle om.
3. Fortæl kort om vanskelighederne ved at reagere på denne type bemærkninger og risikoen ved ikke at reagere eller reagere på en uheldig måde.
4. Vælg tre deltagere, som skal spille lærere. Deres rolle bliver at reagere på ufølsomme kommentarer fra gruppen. Bed dem forlade lokalet og blive udenfor, indtil du kalder dem ind.

5. Resten af deltagerne bliver i lokalet og spiller rollen som elever.
6. Bed dem i lokalet om enten at vælge eksempler på ufølsomme bemærkninger fra de uddelte eksempler eller brainstorme på eksempler, som de selv har oplevet.
7. Den første "lærer" kaldes ind i lokalet og reagerer på "elevens" eksempel på en ufølsom kommentar.
8. De andre to "lærere" kaldes ind en ad gangen, og de reagerer hver især på samme kommentar eller spørgsmål.
9. "Eleverne" sammenligner de tre reaktioner og diskuterer, hvilken "lærer", de synes, klarede sig bedst.
10. De tre "lærere" fortæller, hvilke udfordringer de oplevede.
11. Gentag processen flere gange med forskellige påstande og spørgsmål.

Diskussion og eftertanke

Lad kort deltagerne diskutere, hvad de har lært af øvelsen, fx hvilke reaktioner, de synes, er mest effektive.

Inspirationsspørgsmål

Er der forslag til teknikker?

Findes der overordnede regler, som beskriver, hvordan man håndterer følsomme bemærkninger og kommentarer?

Ville de ønske, at denne type situation var beskrevet i skolens almindelige regler?

Har de nogen erfaring med dette?

»Jeg hader min krop.«

»Man må godt tvinge andre til kram og håndtryk.«

»Det rager da ikke dine forældre, hvem du gifter dig med.«

Øvelse 3.1 – Snebold

Hvad er dit formål med at arbejde med kontroversielle emner?

🕒 25 min. 👥 Kollektiv øvelse

Formål

At reflektere over formålet med at arbejde med kontroversielle emner.

Udbytte

Deltagerne bliver i stand til

- at forstå formålet med at arbejde med kontroversielle emner
- at identificere passende læringsmål i arbejdet med kontroversielle emner.

Sådan gør du

1. Introducér øvelsen ved at forklare formålene med at arbejde med kontroversielle emner. Fortæl deltagerne, at øvelsen er udformet til at hjælpe deltagerne med at få klarhed over deres egen forståelse af, hvorfor de skal arbejde med kontroversielle emner.
2. Inddel deltagerne i fire grupper.
3. Grupperne diskuterer i 3-4 minutter, hvordan de vil forklare formålet med at undervise i kontroversielle emner for en gruppe 14-årige elever.
4. To deltagere fra hver gruppe forlader gruppen og slutter sig til en anden gruppe. De har nu 3-4 minutter til at dele idéer fra deres tidligere gruppesnak med henblik på at forfine deres svar.
5. Processen gentages, så længe tiden tillader det, eller indtil alle deltagerne har været i gruppe sammen.
6. Stil stolene i en rundkreds til diskussion.

Diskussion og eftertanke

Lad deltagerne diskutere, hvad denne øvelse har lært dem.

Inspirationsspørgsmål

Hjælp øvelsen dig med at blive mere præcis på, hvorfor du arbejder med kontroversielle emner? Er der forskel på langsigtede og kortsigtede mål? Hvilke kompetencer føler du, at du skal udvikle?

Øvelse 3.2 – Timeplan

Hvordan ser din plan ud?

Formål

At omsætte læringen fra øvelserne til praksis.

Udbytte

Deltagerne bliver i stand til at udarbejde en skitse til en times undervisning i et kontroversielt emne efter eget valg.

Sådan gør du

1. Deltagerne vælger hver et kontroversielt emne og begynder at planlægge, hvordan de vil undervise unge i emnet, når de kommer tilbage til hverdagen. De laver en skitse til en plan for en times undervisning ved hjælp af en eller flere af de teknikker eller øvelser, som de har gennemgået.
2. Der afsættes 15 minutter til, at deltagerne kan gøre dette individuelt eller i små grupper.
3. Saml deltagerne, og brug fem minutter på at spørge ind til, om øvelsen giver anledning til spørgsmål eller udfordringer.

Øvelse 3.3 – Feedback

Hvad var godt, og hvad var skidt?

Formål

At give deltagerne mulighed for at dele deres viden, så oplevelserne med øvelserne kan blive endnu bedre fremover.

Udbytte

Deltagerne bliver i stand til at give et personligt bidrag til at forbedre øvelserne.

Du skal bruge

- Papir og kuverter
- Noget at skrive med

Sådan gør du

1. Deltagerne får hver et stykke papir og en kuvert.
2. De skriver et kort brev til instruktøren, hvor de nævner eventuelle spørgsmål eller tanker, de har fået i forbindelse med at afprøve øvelserne.
3. Hvert brev lægges i en kuvert, som gives til instruktøren.
4. Instruktøren besvarer brevene, enten individuelt, samlet eller i en kombination. Brevene kan besvares med det samme eller på et senere tidspunkt afhængigt af, hvor meget tid man har til øvelsen.

Øvelse 3.4 – Fantasisitræ

Hvad tager du med dig? Og hvad kræver tid?

Formål

At give deltagerne mulighed for at reflektere over deres faglige udvikling efter at have gennemgået øvelserne.

Udbytte

Deltagerne bliver opmærksomme på, hvad de har lært, og hvad de har brug for, når de skal omsætte læring til praksis.

Du skal bruge

- Et stort stykke flipoverpapir med omridset af et træ – eller fantasisitræet side 47 kopieret i et stort format
- Post-it blokke i rød, grøn og gul

Forberedelse

Tegn omridset af et træ med masser af grene på et stort stykke flipoverpapir eller kopier side 47 i et stort format.

Sådan gør du

Bed deltagerne notere på post-its, hvad de har fået ud af øvelserne af ideer, teknikker og læring. Bed dem skrive på forskellige farver post-its og sætte dem fast på træet. Hver farve sin betydning:

Grøn post-it betyder:

Øvelser, ideer og teknikker, som er modne og kan overføres og anvendes med det samme.

Gul post-it betyder:

Øvelser, ideer og teknikker, som er hverken modne eller umodne, men kræver lidt mere tid og bearbejdelse, før de kan anvendes.

Rød post-it betyder:

Øvelser, ideer og teknikker, som kræver ret meget tilpasning og en del tid, før de kan anvendes.

»Mandlige lærere må ikke
kramme børnene.«

»Hvis man er født i landet,
er man dansker. Færdig.«

»Tortur er ok, hvis
man ikke har andre
muligheder.«

Støttemateriale

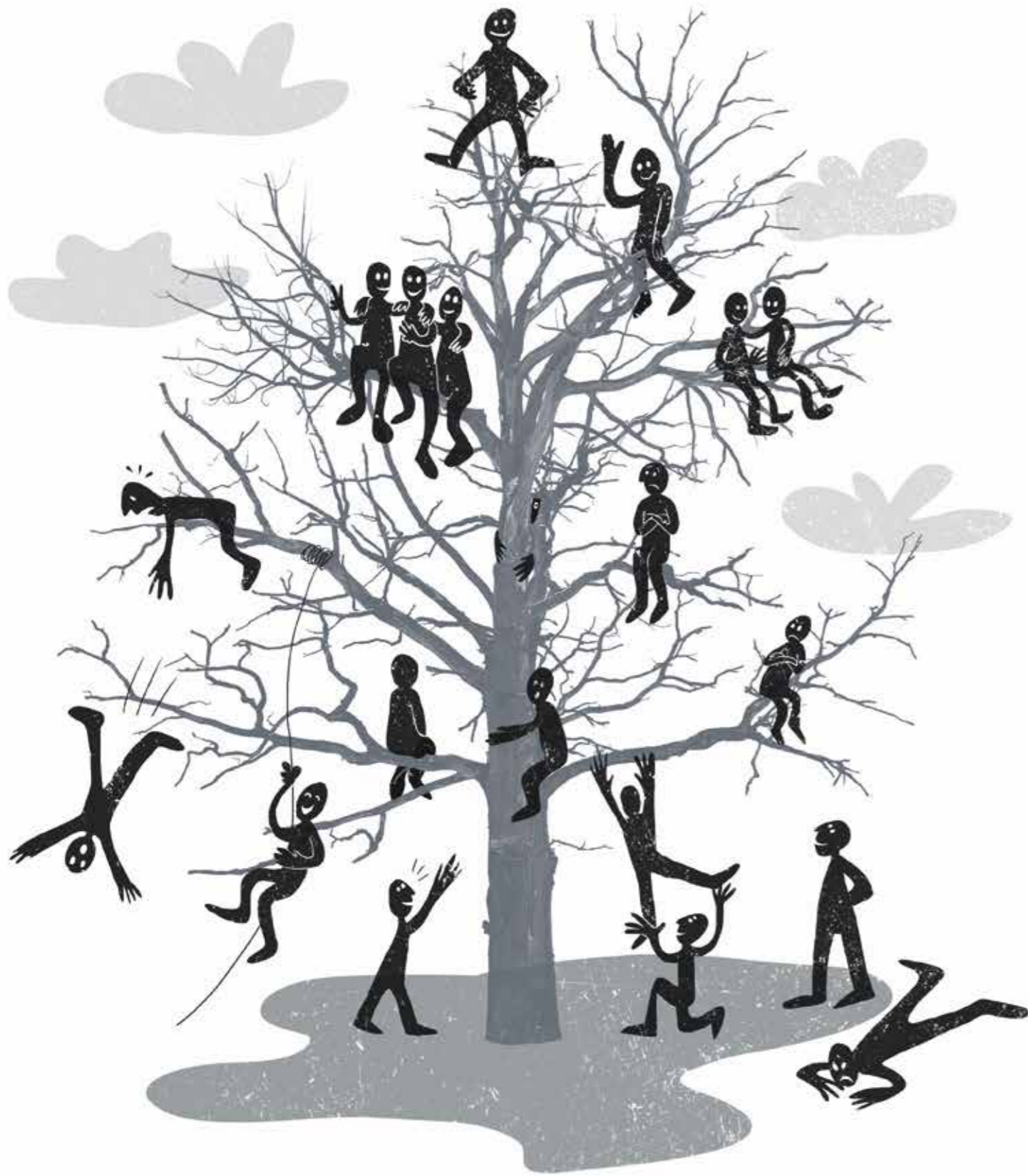
Eksempler på kontroversielle påstande

- » Der lægges alt for stor vægt på børns rettigheder og ikke nok på børns ansvar.«
- » Det burde være tilladt for homoseksuelle par at adoptere.«
- » Forældre må gerne slå deres børn, hvis barnet har opført sig virkelig slemt.«
- » Atomvåben er nødvendige for at opretholde fred i verden.«
- » Unge burde være stemmeberettigede, når de fylder 16.«
- » De burde indføre dødsstraf for dem, der dømmes for voldelig ekstremisme.«
- » Dyr burde have de samme rettigheder som mennesker.«
- » Aktiv dødshjælp er en human måde at dø på og burde ikke retsforfølges.«
- » De rige burde betale mindre i skat, fordi de skaber arbejdspladser.«
- » Der burde ikke være nogen begrænsninger for menneskers fri bevægelighed mellem lande.«
- » Ligestilling mellem kønnene handler mest om kvinder og fører til diskrimination af mænd.«
- » Cannabis burde legaliseres.«
- » Den seksuelle identitet skabes af samfundet – man er ikke født med en bestemt seksuel identitet.«
- » Politikerne hytter bare deres eget skind.«
- » Rygere og overvægtige burde betale for sundhedspleje.«
- » Lovgivningen om menneskerettigheder og ligestilling er gået for langt og skaber et risikouilligt samfund.«

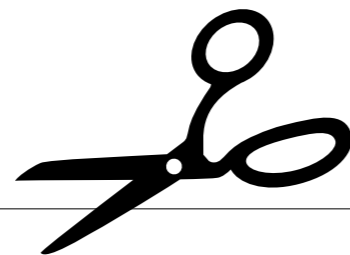
Figurtræ

Faktorer, der kan gøre emner kontroversielle

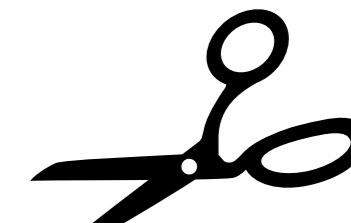
Eksempler på diskussionskort

<p>KARINA elsker folkemusik og folkedans, er meget patriotisk og medlem af et nationalpolitisk parti.</p>	<p>PETER er vokset op i en stærkt religiøs familie, han hverken drikker eller ryger og spiller en aktiv rolle i gudstjenesten i den menighed, han tilhører.</p>
<p>DEEPA kom oprindeligt til landet som flygtning og har aldrig glemt, hvor dårligt hun blev behandlet de første par år, hun var her.</p>	<p>HELENA har i en periode boet i en kvinde- flygtningelejr og er en engageret fortaler for kvinders rettigheder.</p>
<p>ALI er tillidsrepræsentant og stærkt optaget af menneskerettigheder, især arbejdsvilkår i ind- og udland.</p>	<p>ROLF er blevet omskolet til lærer efter adskillige år i hæren, hvor han hurtigt steg i graderne og blev officer.</p>
<p>TATIANA kommer fra en af de ældste og rigeste familier i landet og har selv gået i skole i udlandet.</p>	<p>WIM har været i et homoseksuelt forhold i en række år, men han tror ikke, at der er nogen på skolen, der ved det.</p>

Holdningskort

Lærerens mulige standpunkter i øvelsen

<p>Fortæl altid din personlige mening.</p>	<p>Vær en neutral ordstyrer – giv aldrig din egen mening til kende.</p>
<p>Sørg for, at eleverne præsenteres for en lang række forskellige synspunkter på hvert emne.</p>	<p>Udfordr elevernes synspunkter ved at argumentere for det modsatte.</p>
<p>Forsøg at støtte bestemte elever eller grupper af elever ved at holde med dem.</p>	<p>Argumenter altid for det "officielle" synspunkt – det, som myndighederne ønsker, du skal sige.</p>

De seks undervisningsstrategier

Udtalt engagement: Hvor læreren altid giver sine egne synspunkter til kende i en diskussion.	
Potentielle styrker Sikrer fuld ærlighed i klassen, og at eleverne ved, hvor læreren står. De vil alligevel forsøge at gætte, hvad læreren selv mener. Gør det muligt for eleverne at tage højde for lærerens fordomme og partiskhed i den fælles diskussion af emnet. Kan være en fortrinlig måde at bevare troværdigheden til eleverne på, fordi de ikke forventer, at læreren er neutral.	Potentielle svagheder Kan kvæle diskussionen i klassen og afholde eleverne fra at argumentere mod lærerens mening. Kan få nogle elever til at argumentere stærkt for noget, som de ikke tror på, alene fordi det er det modsatte af, hvad læreren mener. Kan gøre eleverne i tvivl om, hvorvidt de kan stole på lærerens udlægning af fakta i diskussionen.

Udtalt neutralitet: Hvor læreren påtager sig rollen som upartisk ordstyrer i en diskussion.	
Potentielle styrker Minimerer risikoen for, at læreren kommer til at påvirke eleverne med egne holdninger. Giver alle mulighed for at deltage i fri diskussion. Giver plads til diskussioner uden egentligt resultat, dvs. klassen kan gå videre og drøfte emner og spørgsmål, som læreren ikke har tænkt på. Giver eleverne en god lejlighed til at opøve diskussionsfærdigheder, hvilket især fungerer godt, hvis der er masser af baggrundsmateriale.	Potentielle svagheder Kan virke kunstigt på eleverne og gøre dem i tvivl om, hvor de har deres lærer. Det kan skade relationen mellem lærer og klasse. Kræver, at eleverne har forudgående erfaringer med strategien om at være neutral, da det ellers kan tage lang tid for dem at vænne sig til den. Risikerer at forstærke elevernes eksisterende holdninger og fordomme. Kan være vanskelig at anvende i forhold til bestemte elever i klassen, fx dem, der har svært ved at komme til orde, er generte eller mindre erfarne i mundtlig kommunikation.

De seks undervisningsstrategier

Afbalanceret: Hvor læreren præsenterer eleverne for en række forskellige alternative synspunkter.	
Potentielle styrker Tydeliggør, at ingen emner er sort-hvide. Kan understøtte en nuanceret, rummelig og afbalanceret diskussion i en klasse, hvor eleverne har stærkt delte meninger om emnet eller står meget fast på deres holdning. Kan være informativ og nyttig i diskussioner af emner, som der findes meget modstridende informationer om.	Potentielle svagheder Findes der overhovedet en afbalanceret række meninger? Afbalanceret betyder forskellige ting for forskellige mennesker – undervisning kan ikke være fri for værdier. Kan skabe meget lærerstyret undervisning – med konstant fokus på hele tiden at afbalancere.

Djævelens advokat: Hvor læreren samvittighedsfuldt antager den modsatte holdning af den, eleverne eller undervisningsmaterialet advokerer for.	
Potentielle styrker Kan være sjov og underholdende og medvirke til at få eleverne til at bidrage til diskussionen. Opfordrer eleverne til at skifte perspektiv i en klasse eller gruppe, hvor alle ser ud til at have den samme mening. I de fleste klasser er der et flertal, som har godt af at blive udfordret. Sætter gang i tingene, når diskussionen går død.	Potentielle svagheder Kan gøre eleverne i tvivl om lærerens egentlige holdning og svække relationen mellem lærer og klasse. Kan svække elevens motivation for at stå på sit og argumentere vedholdende for et standpunkt, når læreren konstant skifter sit standpunkt.

De seks undervisningsstrategier

Allieret: Hvor læreren holder med en elev eller en gruppe elever.	
Potentielle styrker Hjælper de svagere elever eller marginaliserede grupper i klassen med at få en stemme. Viser eleverne, hvordan man kan opbygge og udvikle argumenter. Hjælper andre elever med at forstå idéer og argumenter, de måske ellers ikke ville høre. Er et godt eksempel på samarbejde.	Potentielle svagheder Kan få andre elever til at føle, at det er en lumsk strategi, hvor læreren fremmer sine egne synspunkter. Kan få andre elever til at opfatte det som favorisering. Giver eleverne opfattelsen af, at de ikke behøver at argumentere for deres sag, fordi læreren gør det for dem.

Officiel linje: Hvor læreren fremfører de synspunkter, de offentlige myndigheder dikterer.	
Potentielle styrker Giver undervisningen officiel legitimitet. Beskytter læreren mod beskyldninger om partiskhed fra myndighedernes side. Giver en ordentlig præsentation af synspunkter, som eleverne måske ikke har forstået eller har misforstået.	Potentielle svagheder Kan få eleverne til at føle, at læreren kun vil høre på sig selv og ikke er interesseret i at høre deres synspunkter. Kan være ubehagelig og utroværdig i situationer, hvor læreren ikke er enig i de officielle synspunkter. Der kan være modstridende officielle synspunkter fra forskellige offentlige myndigheder, og i nogle situationer er der slet ikke en offentlig linje. Hvilke synspunkter skal læreren følge i den situation? Man kan sagtens forestille sig, at den officielle linje ikke er i overensstemmelse med menneskerettighedslovgivningen.

Historien »Skolen i skovbrynet« (1:2)

»Engang for mange år siden var der et land, som kun var kendt for én eneste ting. Det var næsten fuldstændigt delt i to. Halvdelen af landet var dækket af tæt skov. Den anden halvdel var en næsten uendelig slette uden træer. Skovfolket levede næsten udelukkende af træer. De fældede kæmpestore egetræer med tunge økser, brændte birkestammer til kul og plantede nye træer til at erstatte dem, de fældede. De byggede huse af træ i lysninger i skoven og byggede altre til skovens ånder. De var frygtssomme og levede et åndeligt liv i fredelig harmoni med hinanden og naturen.

Slettefolket var bønder. De pløjede jorden, så de kunne dyrke afgrøder. Deres huse var bygget af sten. Deres gud var kornuden. Én gang om året, om efteråret, holdt de en ugelang fest for at fejre høstens afslutning. Det var en uge med masser af mad og drikke og løssluppen opførsel. Bortset fra handel med nødvendige varer havde de to folk ikke megen kontakt. Selvom de talte næsten samme sprog, var der alligevel mange ord og vendinger, som kun blev brugt af det ene folk. Der var heller ingen af dem, der gjorde sig den store ulejlighed for at forstå de andres måde at leve på, selvom det kunne have gavnet dem begge. Faktisk så de to samfund på hinanden med stor og gensidig skepsis.

>>

Historien »Skolen i skovbrynet« (2:2)

>>

Slettefolket troede, at hvis skovfolket fik chancen, så ville de plante hele deres elskede slette til med træer. Skovfolket mente omvendt, at hvis slettefolket fik lov til det, så ville de fælde alle træerne og pløje jorden, så de kunne så afgrøder. Der var kun få mennesker, som havde en uddannelse, i landet. Både skov- og slettefolket var ekstremt fattige. De fleste tjente kun lige akkurat nok penge til at kunne overleve – i modsætning til menneskerne i nabolandene, som blev rige ved at sælge mad, tekstiler og fabriksvarer. En dag kom en ung lærer og bosatte sig i skovbrynet. Den unge mand var ganske usædvanlig, for hans mor var født ind i skovfolket, men han selv var opvokset på sletten.

Den unge lærer besluttede, at han ville bygge en skole. Det ville blive den første skole, der blev bygget noget sted i det område. På det sted, hvor skov og slette mødtes, gik den unge mand i gang med at bygge en lille skole af træ og sten. Senere inviterede han både skovfolket og slettefolket til at komme til den nye skole med deres børn. Forældrene var i første omgang ikke meget for det, især ikke skovfolket. Men flere af dem ville dog gerne sende deres børn i skole og betale det beskedne honorar, som læreren bad om, således at skolen kunne åbne. I den første uge snakkede slettebørnene og skovbørnene stort set ikke sammen.

Skovbørnene holdt sig for sig selv og nægtede at have noget med de andre børn at gøre, både i klasseværelset og på legepladsen. Slettebørnene gav skovbørnene øgenavne og udfordrede dem i slåskampe. I den anden uge kom der en række klager fra forældrene, som alle beskyldte læreren for at favorisere børnene fra den anden gruppe. I den tredje uge så det ud til at være blevet lidt bedre. Slettebørnene virkede mindre aggressive, og skovbørnene var mere villige til at snakke. I den fjerde uge blev skolen brændt ned til grunden ... «

I andres sko (skabelon til fodaftryk)

Eksempler på kontroversielle kommentarer og spørgsmål

- » Jeg hader udlændinge – der er alt for mange af dem, og de tager vores arbejde.«
- » Kan vi snakke om lesbiske i næste uge?«
- » Du holder altid med pigerne i klassen, hva'!«
- » Skal du nu igen fortælle os, hvad vi skal mene?«
- » Hvad er der galt med at være racist? Min far siger, at han er racist.«
- » Det hjælper ikke at spørge de fede unger om at spise sundt.«
- » Skulle vi ikke få en nationalist til at holde foredrag for klassen til en forandring?«
- » Er du bøsse? Det må du næsten være, du snakker altid om dem.«
- » Du tager aldrig stilling, når vi diskuterer noget. Har du ikke nogen mening om noget? «
- » Det er da ok at være sexistisk – se bare på, hvad der findes i medierne og på internettet.«
- » Skolelederen snakker om demokrati på skolen, men han bruger det meste af sin tid på at opføre sig som en tyran, og lærerne gør ikke noget ved det.«
- » Her i klassen tror vi, at du er hemmelig kommunist, og at du burde indberettes til myndighederne«
- » Du giver os aldrig lov til at diskutere 'rigtige problemer' i lokalsamfundet, fordi du er bange for, hvad de lokale politikere vil sige, hvis de finder ud af det.«
- » Vi bliver som de unge spurgt til råds af de voksne om mange ting, men de lytter aldrig rigtig til, hvad vi siger, og hvilke ændringer vi ønsker.«

Fantasitræet

Du gør en forskel

Du er som lærer en central voksen i dine elevers hverdag. For enkelte er du måske den vigtigste. Skolen er idag børn og unges primære fællesrum, og det er her, de taler med hinanden om, hvad der sker i verden, og hvad der fylder i deres tanker. Derfor betyder din måde at takle følsomme emner og den svære samtale på rigtig meget for, hvordan de som voksne borgere vil begå sig i det omskiftelige og mangfoldige demokrati, vores samfund er.

Verden forandrer sig i rivende hast. Døgnet rundt bombarderes børn og unge med indtryk og en konstant strøm af information, som udfordrer og provokerer dem. Uanset om det er venner, familie eller sociale medier, der påvirker, så har dine elever brug for en platform, hvor de lærer at forholde sig kritisk og åbent. Et fælles rum, hvor de kan få styr på deres tanker, følelser og personlige holdninger.

Det rum kan du give dem. Du kan sætte dit aftryk på, hvor stor succes børn og unge får med at være demokratisk bevidste, kritisk tænkende og rummelige medborgere i en verden, der forventer så meget af dem.

Husk, der findes ingen facitliste, når du arbejder med de unge. Det vigtigste er, at du er åben og nysgerrig – og lytter til det, de har på hjerte.

Kontakt og mere information

Hvordan taler man nemt om det svære? tager afsæt i materialet *Kontroversielle emner i skolen* udgivet af Undervisningsministeriet i samarbejde med Nordisk Råd.

Materialet kan findes her:

<https://uvm.dk/aktuelt/i-fokus/demokrati-og-medborgerskab/hvordan-taler-man-nemt-om-det-svaere>

Via samme link finder du også materialet *Inspiration til skoleledelser om kontroversielle emner*, målrettet skoleledelsen og ligeledes udgivet af Undervisningsministeriet i samarbejde med Nordisk Råd.

Læringskonsulenter i Styrelsen for Undervisning og Kvalitet i Børne- og Undervisningsministeriet tilbyder inspiration og konkret vejledning i, hvordan du kan bruge dette og de øvrige materialer til at arbejde med kontroversielle emner. Vejledningen henvender sig til dagtilbud, fritidstilbud, grundskole og ungdomsuddannelser i hele landet.

For mere information kontakt læringskonsulenterne på demokratiogmedborgerskab@uvm.dk

Ni grunde til at undervise i kontroversielle emner

---

1. Kontroversielle emner er i sig selv vigtige for samfundet. Undervisning i disse emner bør indgå i ethvert ungt menneskes sociale og politiske uddannelse og opdragelse.
2. Drøftelse af kontroversielle emner er en del af den demokratiske proces. Det hjælper børn og unge til at udvikle nogle af de vigtigste kompetencer inden for demokratisk medborgerskab, fx åbenhed, nysgerrighed, vilje til at forstå andre, tolerance samt færdigheder til at indgå i demokratisk debat og fredelig konfliktløsning.
3. Børn og unge bliver hver dag bombarderet med information om kontroversielle emner via deres brug af moderne kommunikationsteknologi, fx mobiltelefoner, Twitter, Facebook osv. De har brug for hjælp til at lære at forstå og håndtere disse informationer.
4. Medierne præsenterer ofte kontroversielle emner på måder, som er både partiske og vildledende. Når der ikke er hjælp at hente andetsteds fra, er det skolernes opgave at sørge for, at eleverne får et nuanceret billede af emner, der potentielt kan have meget stor indflydelse på deres liv.
5. Der opstår hele tiden nye kontroversielle emner. Når eleverne så tidligt som muligt lærer at håndtere disse, vil de være langt bedre forberedt på at håndtere dem i fremtiden.
6. At undersøge kontroversielle emner kræver evnen til kritisk tænkning samt en række analytiske færdigheder. Disse færdigheder kan de unge bruge til at lære at afveje beviserne, identificere partiskhed og foretage vurderinger på baggrund af fornuft og fakta.
7. Børn og unges personlige og følelsesmæssige udvikling påvirkes positivt af, at de beskæftiger sig med kontroversielle emner. Det hjælper dem med at forstå deres følelser og opnå klarhed om egne værdier. De bliver bedre til at lære og mere selvsikre individer.
8. Kontroversielle emner handler om virkelige og aktuelle temaer. Når vi underviser i disse, bliver uddannelsen i demokratisk medborgerskab og undervisningen i menneskerettigheder levende og vedrørende.
9. Eleverne bringer ganske ofte selv kontroversielle emner på banen, uanset hvilket emne undervisningen vedrører. Det er bedre for lærerne at være forberedt på at håndtere dem end at være nødsaget til at improvisere.

